

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ПРИЙНЯТТЯ ЖИТТЄВИХ РІШЕНЬ

Єрмакова Світлана Станіславівна

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і психології,
Міжнародний гуманітарний університет*

Іванова Оксана Станіславівна

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін
Міжнародний гуманітарний університет,
м. Одеса, Україна*

В умовах функціонування сучасного суспільства жоден із соціальних процесів, що протікають у ньому, не можна інтерпретувати однозначно, що зумовлено не тільки складною соціальною структурою, а й постійними соціальними змінами і трансформаціями, характерними практично для будь-якої сфери суспільних відносин. Складність сучасної соціальної структури характеризується тим, що зміни, які відбуваються в умовах протікання одних соціальних процесів тягнуть за собою неминучі трансформації і суміжних сфер суспільного устрою.

Соціальний розвиток суспільства значною мірою залежить від того, які цінності та переконання сьогодні формує молоде покоління. Складна економічна та політична ситуація в Україні спричинила серйозні труднощі й внутрішні конфлікти, що особливо вплинули на молодь. У цей непростий період серед молодих людей спостерігається зростання нігілізму, зухвалої поведінки щодо дорослих, а також збільшення проявів агресії та жорстокості.

Отже, актуальність теми дослідження пояснюється тим, що допомагає вивчити феномен впливу соціального стереотипу й пов'язаних із ним питань і проблем на прийняття життєвих рішень молоддю. Це викликане потребами сучасної психології і має широке теоретичне й практичне значення.

Поняття стереотипу було визначено у XX столітті, коли виникли розробки у сферах ідеології та маніпулювання суспільною свідомістю. На сьогоднішній день дослідження в цих галузях продовжують залишатися актуальними і цікавими, в тому числі для використання в

політичних і комерційних цілях. Значущим для науки продовжує залишатися вивчення механізмів створення і руйнування стереотипів.

Термін «соціальний стереотип» уперше ввів американський соціолог Уолтер Ліпман у 1922 році. Він визначав стереотип, як спрощене, вже існуюче в суспільній свідомості уявлення, що не впливає з власного досвіду конкретної людини. На його думку, стереотипи – це впорядковані, схематичні, зумовлені культурою «образи» світу в людській свідомості, що спрощують процес пізнання складних соціальних явищ, захищають цінності, права та позиції людини, формують традиції та звички. У соціолога «стереотип» мав яскраво виражений негативний відтінок, пов'язаний з неточністю і неповнотою інформації, що пов'язано з тим, що, як правило, стереотип формується на базі обмеженого досвіду людини, в результаті, людина будує висновки на обмеженій інформації.

Соціальні стереотипи характеризують розвиток свідомості в різних його проявах, на будь-якому рівні (індивідуальному, груповому і масовому, науковому і звичайному, а також позанауковому і антинауковому).

Зазначимо, що у кожному з цих випадків стереотипи мають свої особливості – чим більш розвинене знання і чим детальніше обґрунтування зафіксованих в ньому відносин реального світу, тим ширше, рухливіше й гнучкіше лежать в його основі узагальнені і стійкі форми. І навпаки, обмеженість і поверховість свідомості є основою вузькості і абстрактності його стереотипів і в той же час прихильності до них [1]. Для того щоб зрозуміти особливості і характер дії стереотипів в різних умовах, необхідно, перш за все, враховувати різноманіття їх форм. Так, на думку авторів J. K. Falbén J. K та ін. [2], головна характеристика стереотипів полягає в тому, що вони пов'язані з процесами функціонування соціального суб'єкта, забезпечуючи відтворення вже існуючих форм свідомості і поведінки особистості. Соціальний стереотип виражає типове зафіксоване в свідомості і діях людини ставлення до різних явищ соціального життя, інших людей і їх спільнот. Він акумулює в собі попередній досвід особистості і різних соціальних груп, під впливом психологічних та соціально-історичних умов, інших компонентів психологічного середовища в своєрідний алгоритм ставлення до відповідного об'єкта. Таким чином, в представленій типології стереотипів можна знайти критерії аналізу їх сутності, причини і наслідку, що дає можливість науково пояснити поведінку суспільства та особливості їх взаємодій [2]. Численні різновиди соціальних стереотипів (гендерні, етнічні, професійні, політичні, конфесійні, етичні, естетичні, побутові та ін.) у тому чи іншому вигляді проявляються у життєдіяльності сучасного суспільства як стереотипи соціальної ідентифікації його членів. Часто у низці ситуацій можна побачити поєднання відразу кількох видів стереотипів.

Значної уваги заслуговують гендерні стереотипи. Такі стереотипи формуються в кожному суспільстві і в кожній людині. Вони можуть вплинути на відносини з протилежною статтю, клімат в сім'ї і навіть уявлення про себе як про представника чоловічої або жіночої статі. Особливе значення вони мають для молоді.

Гендерні стереотипи супроводжують процес соціалізації молоді, закладаючи основу для формування норм і правил поведінки в суспільстві. Вивчення гендерних стереотипів молоді допомагає визначити не тільки їх ціннісні орієнтації, а й дати прогноз перспектив розвитку. Нині гендерні дослідження досить широко проводять у всьому світі, зокрема і в Україні. У лютому 2021 року українська Соціологічна група «Рейтинг» провела опитування серед жінок і чоловіків. Опитувана аудиторія: населення України віком від 18 років і старше. Вибіркова сукупність складала 1500 чоловік. За результатами дослідження 56% респондентів наголошували, що нерівності між чоловіками і жінками в Україні це рідкісне явище. Однак 35% були переконані, що вони доволі поширені [3].

Отже, представлені дані дослідження свідчать, що 50% респондентів вважають, що можливості кар'єрного зростання в Україні для чоловіків та жінок є рівними. Проте 33% опитаних переконані, що саме чоловіки мають переваги у професійному просуванні, тоді як лише 12% поділяють таку думку щодо жінок. Більше 66% респондентів підтримують позицію, що чоловік повинен повністю забезпечувати свою родину. Водночас найбільше заперечень було висловлено проти тверджень про те, що жінка має підкорятися чоловіку, що роль домогосподарки є повною реалізацією для неї, а також що чоловіки, як правило, розумніші за жінок [3]. В цьому контексті вважаємо, що сучасна трансформація гендерних ролей поступово ліквідує ці архаїчні стереотипи.

Слід наголосити, що сьогодні, за допомогою соціальних стереотипів доволі просто маніпулювати молодими людьми. Це відбувається тому що стереотип тісно пов'язаний із життєдіяльністю суспільства загалом і конкретних груп людей. Варто також розуміти, що стереотипи тісно пов'язані із популярністю використання Інтернету. Сучасні технології все більше впливають на те, як молодь сприймає світ. Не секрет, що постійне повторення певних ідей та моделей поведінки, з якими молодь зіштовхується в мережі, поступово формує усталені стереотипи. Адже, крім корисної інформації, онлайн-простір надає і шаблони для поведінки, цінності і навіть ідеали, на які орієнтується нове покоління.

На етапі первинної соціалізації, коли молодій людині доводиться приймати важливі рішення – від вибору професії до формування кола спілкування – саме такі інформаційні потоки дуже впливають на неї. В результаті, орієнтація на майбутнє нерідко формується під впливом не стільки глибокого аналізу, скільки шаблонів, що повторюються, закріплених в онлайн-середовищі.

Отже, завдяки використанню соціальних мереж, молоді люди можуть отримувати необхідну інформацію з різних сфер життя. Сюди можна віднести освіту, науку, культуру та спорт. Соціальні мережі допомагають молоді обмінюватися знаннями й власним досвідом з однолітками усього світу. Це допомагає розширити світогляд і розвинути інтелектуальні здібності молоді.

Інтелектуальні здібності молодого покоління також позитивно впливають на їх можливості навчання через соціальні мережі. Вони можуть вивчати нові предмети й отримувати нові навички за допомогою відеороликів, онлайн-курсів та вебінарів. Слід наголосити, що доступність таких ресурсів допомагає зменшити бар'єри у навчанні та забезпечує рівні можливості для всіх молодих людей.

З психологічної точки зору, вплив суспільного прогресу на молодь також має дві сторони. По-перше, соціально-культурне середовище визначає психологічну адаптацію молодих людей, формуючи їхню ідентичність, емоційне благополуччя та рівень особистісного розвитку. По-друге, динаміка суспільного розвитку впливає на когнітивні процеси, мотивацію, систему цінностей і поведінкові стратегії молоді, що зумовлює їхню психологічну готовність до змін та інтеграцію у суспільне життя.

Наостанок слід зауважити, що для того щоб правильно протистояти соціальним стереотипам та приймати зважені життєві рішення необхідно дотримуватися деяких правил які можуть допомогти їх подолати.

Таким чином, все вищеперераховане може стати важливими факторами для формування освіченої й свідомої молоді. Наведені практичні рекомендації допоможуть краще розуміти стереотипи та їхній вплив, що сприяє більш ефективному прийняттю рішень молоддю у сучасному світі.

Література:

1. Spencer B. Stereotyping and Political Decision Making. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.1000>
2. Falbén J. K., Tsamadi D., Golubickis M., Olivier J. L., Persson L. M., Cunningham W. A., Macrae, C. N. Predictably confirmatory: The influence of stereotypes during decisional processing. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*. 2019. № 72(10). P. 2437-2451. DOI: <https://doi.org/10.1177/1747021819844219>
3. Соціологічна група «Рейтинг». Гендерні ролі і стереотипи. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/gendernye_rol_i_stereotipy.html?utm_source=chatgpt.com